

Man må i høj grad håbe, at forfatteren får lejlighed til at komme videre med sine spændende og originale undersøgelser, og man bør i denne forbindelse henvise til, at Reinhard allerede på yderst kompetent måde har bidraget til debatten om nyere tids embedssalg i statsligt regi i europæisk sammenhæng med en afhandling (i *Vierteljahrsschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte* Bd. 61, 1974, p. 289-319) med titlen »Staatsmacht als Kreditproblem. Zur Struktur und Funktion des frühneuzeitlichen Ämterhandels«.

Helge Gamrath

Viborg Landstings Dombøger 1617 A, udg. ved Poul Rasmussen, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg, 1971.

Med andet bind fortsættes nu dette dupliserede regestværk, der ikke mindst er af stor retshistorisk betydning. Vel har udgiveren til dels bøjet sig for den til første bind udtrykte kritik (her 12. r. II, s. 249 f.), idet dommene ikke længere er omskrevet, som om nutidig appelpraksis herskede; men i betragtning af at det anvendte udgivelsessystem er diskutabelt, turde det være rigtigst her at citere fra udgavens forord: »Partsforklaringer og -indlæg, der er uden betydning som bevismateriale, medtages som regel ikke. Ligeledes udelades afhjæmlinger af stævnmål og vidneudsagn, alle intetsigende formularer, saglige og verbale gentagelser samt navnene på vidner . . . og på alle . . . retsbetjente . . . De for retten fremlagte tingsvidner, dokumenter og domme refereres i kronologisk rækkefølge.«

Uanset om man kan slutte sig til disse principper eller ej, udgør arbejdet givetvis en nyttig indgang til landstingsmaterialet, hvorfor det er at beklage, at det så vigtige register denne gang er gjort unødigt indviklet, idet vi i stedet for et generelt sted- og personregister præsenteres for (1.) et hovedregister (topografisk ordnet efter den allerede nu historiske amtsinddeling), hvortil knytter sig et supplement med ikke stedfæstede lokaliteter og personer, (2.) et stednavneregister samt (3.) et tilnavneregister. Hvis man således ønsker ved hjælp af registeret at stifte nærmere bekendtskab med den i dom nr. 116 nævnte Mogens Andersen til Hesselt, må man – da slægtsnavne jo sjældent angives – først gå til stedregisteret, og efter at være gået forgæves i »Hesselt« og »Heiselt«, prøver man da såvel Hejselt i Ugilt som i Torslev sogne, hvorefter man sidstnævnte sted oplyses om, at pågældende tilhørte een af de mange Vognsen-slægter. Også den i forrige binds anmeldelse omtalte »Knud Gyldenstjerne«-identifikation lettes ikke ved et sådant register.

Troels Dahlerup

Axel Nordberg: Polen i svensk politik 1617-26. Stockholm Studies in History 19. Almqvist & Wiksell, Sthlm. 1974. 323 s.

Sveriges udenrigspolitik under Gustav Adolfs regering er et område, der er meget opdyrket i historieforskningen. I ganske særlig grad er baggrunden for og motiverne til Gustav Adolfs indgriben i 30-årskrigen et klassisk spørgsmål, til hvis belysning adskillige svenske og tyske historikere har leveret bidrag. Axel Nordbergs »Polen i svensk politik 1617-26« beskæftiger sig med perioden før Sveriges involvering i krigen i Tyskland. Som det fremgår af titlen, har forfatteren villet undersøge, hvilken placering konflikten med Polen indtog i svensk politik i dette tidsrum.

Axel Nordberg betoner i begyndelsen af sin afhandling det handelspolitiske moment i den svenske udenrigspolitik. Det var til stede under forhandlingerne omkring Stolbova-freden, og ønsket om handelspolitisk kontrol med Livland var en væsentlig del af baggrunden for Sveriges aggressive holdning over for Polen i tiden efter 1617 (s. 29, 75, 112, 157). Imidlertid er der i kildematerialet kun ringe grundlag for at give det handelspoli-

tiske aspekt en afgørende placering. Mens der er mængder af eksplicite sikkerhedspolitiske overvejelser i kildematerialet (Gustav Adolfs og Axel Oxenstiernas breve, diplomatiske instrukser, propositioner til rigsrådet etc.), indskrænker de handelspolitiske overvejelser sig til et absolut minimum. »Även om denna ingen annanstans kommer så väl til uttryck (som i en opfordring fra Gustav Adolf til Reval om at støtte den svenske krigsførelse, fordi denne atter har sat Reval i besiddelse af den livlandske handel), är det uppenbart, att de handelspolitiska motiven för Gustav II Adolf vid sidan av säkerhetspolitiska och andra motiv spelar en stor roll för utformningen av den polska politiken« (s. 29). I Nordbergs fremstilling overskygges det handelspolitiske aspekt da også helt af det sikkerhedspolitiske, hvor forfatteren betoner, at Sigismunds formelle abdikation var et helt afgørende svensk krigsmål, og at de svenske militære operationer sigtede mod at opnå dette samt mod at forhindre et polsk angreb på Sverige. Den offensive krigsførelse var også betinget af ønsket om at lade fjendelandet bære krigens byrder – dette træder især frem i forbindelse med beslutningen om at forlægge krigsskuepladsen til Preussen (s. 274–75).

I denne forbindelse fremhæver forfatteren, at den svenske landgang i Preussen ikke var motiveret af noget hensyn til de evangeliske i Tyskland. Denne opfattelse har sin rod i svensk krigspropaganda, der fandt det opportunt at anvende denne begrundelse. I det hele taget er det et hovedsynspunkt hos forfatteren, at Sveriges holdning til konflikten i Tyskland var bestemt af ønsket om at bruge de evangeliske magter – specielt England og Nederlandene – i opgøret mod Polen, og sekundært at give Sverige sikkerhed mod et dansk angreb. Det var målene for den svenske diplomatiske aktivitet i Nordtyskland, Nederlandene og England. I den svenske krigspropaganda fremstilledes derfor den svensk-polske krig som et led i det protestantisk-katolske opgør (s. 99–101, 116, 215 ff.). »Det är uppenbart, att man i den tidigare forskningen överbetonat Gustav II Adolfs omsorg om det s. k. evangeliska väsendet. Han var under den här undersökta tidsperioden på intet sätt beredd till några uppoffringar för de evangeliska. Han eftersträvade i första hand att nå en lösning på konflikten med Polen« (s. 285).

Nordberg berører også den svenske krigsfinansiering, der i det pågældende tidsrum næsten udelukkende beroede på hjemlandets egne ressourcer. Forfatteren påviser ved hjælp af budgetoverslag, udarbejdede af den svenske ledelse (Axel Oxenstierna), at Sveriges egne midler ikke rakte til at finansiere den militære indsats, der var nødvendig for at afslutte krigen. I 1625 var der således tale om en akut likviditetskrise i felthæren, hvad der var medvirkende til beslutningen om at flytte krigsskuepladsen til Preussen. Denne økonomiske situation var tillige for den svenske ledelse en væsentlig tilskyndelse til at søge engelsk og nederlandsk hjælp mod polakkerne.

»Polen i svensk politik« er et solidt og velfunderet bidrag til belysning af væsentlige sider af svensk udenrigspolitik ved stormagtstidens begyndelse. Denne belysning sker i en række kronologisk opstillede kapitler, idet forfatteren for hvert kapitel giver en kort sammenfatning. Denne strenge kronologiske opbygning af bogen, der samvittighedsfuldt gennemarbejder et omfattende kildemateriale, har imidlertid lagt sig i vejen for en sammenhængende behandling af de centrale problemstillinger, forfatteren har taget op, således at detaljerne i nogen grad slører de mere interessante hovedsynspunkter.

Carl-Johan Bryld

Øystein Rian: Jens Juels stattholderskap 1618–1629. En studie i stattholderembedets kompetanse og funksjoner. Universitetsforlaget, Oslo–Bergen–Tromsø, 1975. 254 s. N.kr. 56.